

Introducere

Nu se întâmplă prea des ca debutul circumstanțial al unei abordări să fie invocat ca sursă a clarviziunii și garanție a bunei întemeieri metodologice. Se face însă că tocmai o apologie de acest fel este avansată la începutul clarificărilor introductive ale cărții de față. Unul dintre capitolele sale relatează despre felul cum prezenta propunere de reconceptualizare postcomunistă prea mult amânată a evoluției înregistrate de teoria și practica statului bunăstării pe fâgașul istoriei românești a rezultat din derularea unui demers altminteri greu de asociat cu subiectul definit ca atare. Încercarea de a verifica în contextul nostru național valabilitatea enunțurilor comparative menite să revendice toate încarnările ideologiei și politicii fasciste de partea tiparelor sociale și a formelor culturale cu orientare modernizatoare sau modernistă - prin opoziție cu teza situării lor definiții în orizontul tradiționalismului - a condus, așa cum se spune acolo, la o investigație asupra întinderii și corelațiilor multiple ale pledoariilor corporatiste formulate în același spațiu. Elucidând apoi, din nou cu referire la circumstanțele locului, contururile precise ale interpenetrării dintre dimensiunea (cea mai vădit) politică a proiectului corporatist - construit, în această privință, ca o alternativă de dreapta a parlamentarismului liberal, dar funcționând și ca nucleu al apelurilor de sorginte fascistă sau semifascistă în favoarea dezvoltării accelerate - și cea a dialogului purtat de el cu viziunea sindicalismului în sfera mișcărilor de

reprezentare a intereselor profesionale - pe baza tentativei de relansare parțială a vechii organizări de breaslă din lumea premodernă -, cercetarea a condus la descoperirea discursurilor elaborate în legătură cu obiectivele politicii sociale de către exponenții aceleiași idei antisindicale (cu simpatii fasciste și proveniți din mediul claselor mijlocii urbane, cu precădere din compartimentul gulerelor albe, sau al tehnocrației incipiente). Rămâne încă de explicat mai convingător, totuși, de ce o întreprindere ale cărei sinuozități sunt astfel asumate se cuvine a fi recomandată ca deschizând o perspectivă privilegiată pentru înțelegerea procesului de dezvoltare a politicii muncii și a dispozitivelor de protecție socială în România.

Folosită foarte frecvent pentru a reitera, în spiritul studiilor despre democratizarea globală de după încheierea Războiului Rece, ideea comună deja printre clasicii sociologiei istorice că trecutul unei societăți îngustează gama de opțiuni disponibile pentru eforturile reformatoare desfășurate în interiorul ei - perpetuând deci continuități nefaste în pofida năzuințelor de inaugurare a unor noi începuturi sub mai bune auspicii -, noțiunea „dependenței de cale” și-a găsit întrebuințare și sub rubrica dezbaterilor despre evoluția de după comunism a așezămintelor statului social din țările Europei de Est. Plasate în comparație cu structurile din aceeași categorie existente în alte zone unde virtuțile vieții democratice cu baze economice capitaliste și fundamente filozofice liberale au fost reafirmate în succesiunea unor eclipse dictatoriale,¹ acestea au fost dezvăluite ca profund înrădăcinate în universul relațiilor sociale și economice forjate în timpul comunismului.² După cum era de așteptat, demersurile de identificare a moștenirilor din domeniu sedimentate succesiv și pe deasupra rupturilor revoluționare și-au asumat și sarcina

¹ Stephan Haggard, Robert R. Kaufmann, *Development, Democracy and Welfare States: Latin America, East Asia and Eastern Europe*, Princeton, Princeton University Press, 2008.

² *Ibid.*, pp. 143-178.

mai ambițioasă de a cuprinde într-o singură privire și perioada precomunismă, împreună cu cele ale comunismului și postcomunismului. Până acum, doar realitățile de profil ale Ungariei, ale Poloniei și ale statelor create prin dezmembrarea Cehoslovaciei au fost astfel raportate în mod sistematic la antecedentele lor îndepărtate - instituite mai întâi până în 1945, apoi până în 1989 -, cu concluzia unei esențiale continuități a dinamicii de dezvoltare pe respectivul palier al transformărilor istorice.³ Se pare însă că teza de ansamblu cuprinsă în această concluzie se încetățenește treptat, prin intermediul unor afirmări succinte cumva afectate de contaminare din partea generalizărilor comparatiste de largă circulație, și cu referire la cazul românesc.⁴ Aș spune că ne confruntăm cu o tendință ce se cuvine întâmpinată cu circumspecție. Mai îngrijorător este însă faptul că ea nu are cum să nu genereze reacții de nedumerire în rândurile celor doar foarte puțin avizați.

Sarcina de a stabili dozajul precis de continuitate și ruptură înfățișat de filiera românească a statului bunăstării este cu siguranță foarte laborioasă. Nu voi pretinde a putea oferi în cele ce urmează mai mult decât o serie de reperi articulate coerent, apte să lumineze calea unor strădanii de adâncire a problemicii. Voi susține însă că maniera personală de imersiune în aria numitelor probleme, pe traiectoria sinuoasă invocată mai sus, a constituit un punct de observație aparte în raport cu ambivalențele și conexiunile lor plurivalente și, prin aceasta, o modalitate de

³ Tomasz Inglot, *Welfare States in East Central Europe, 1919-2004*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, pp. 6-15.

⁴ Alfio Cerami, Simona Stănescu, „Welfare State Transformations in Romania and Bulgaria”, în Alfio Cerami, Pieter Vanhuyse, eds., *Post-communist Welfare Pathways: Theorizing Social Policy Transformations in Central and Eastern Europe*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2009, pp. 112-125; Suzana Dobre, „The Romanian Welfare State: Changing and Developing”, în Klaus Schubert et al., eds., *The Handbook of European Welfare Systems*, London, Routledge, 2009, pp. 415-427.

evitare a ideilor preconcepute. Ajungând la tema politicii sociale ca istoric al curentelor ideologice - prin veriga intermediară a cercetărilor privind relația dintre doctrinele cuprinzătoare, proiectele de dezvoltare cu țeluri mai precise și politicile publice promovate în spațiul românesc,⁵ dar și în continuarea unei reflecții asupra evantaiului de atitudini ideologice anterioare comunismului privit ca principal reper al orientării democratice postcomuniste⁶ (cu condiția încadrării comparative adecvate, ea însăși întreprinsă în conjuncție cu reconstituirea morfologiei specifice a dinamicii ideologice din spațiul național, tratat ca exemplificator pentru periferia globală a lumii moderne⁷) -, am avut ocazia să capăt o percepție acută a felului cum chestiunea se întrepătrunde cu metamorfozele conștiinței publice și ale memoriei colective.

Am putut constata, astfel, că recurenta respingere principială a interpretărilor istorice forjate în vremea comunismului a lăsat practic nealterată vreme de trei decenii - cel puțin pe palierul discursurilor cu audiență și influență semnificativă -, una dintre concepțiile în cauză investite în modul cel mai pregnant cu o funcție legitimatoră de regimul prăbușit în 1989. Este vorba de cea referitoare la caracterul de cvasivacuitate al politicii sociale practicate până în 1945. Persistenta confuzie instaurată în jurul unui subiect cu rezonanță stângistă și cu amprentă comunistă a făcut ca principalele componente ale ei să supraviețuiască - fie și desprinse din fosta lor armătură coerentă - într-o stare de veșnic dizarmonică

⁵ Victor Rizescu, *Development, Left and Right: Ideological Entanglements of Reformist Projects in Pre-communist Romania*, București, Editura Universității din București, 2018.

⁶ Idem, *Canonul și vocile uitate. Secvențe dintr-o tipologie a gândirii politice românești*, București, Editura Universității din București, 2015.

⁷ Idem, *Ideology, Nation and Modernization: Romanian Developments in Theoretical Frameworks*, București, Editura Universității din București, 2013.

interpenetrare cu expresiile repulsiei față de tot ceea ce amintește de comunism, prea adesea traduse în termenii scepticismului față de tot ceea ce interferează cu teritoriul stângii. Mai recent, s-a conturat și pericolul ca încâlceala limbilor descrisă astfel să se agraveze în virtutea crescândeii răspândiri a reacțiilor critice la adresa ritualismului antistângist, predispuse parcă - atunci când sunt asociate cu incursiuni în domeniul discutat aici - să redescopere - pentru a le transpune în limbaje cu răspândire internațională - accente istoriografice inițiate în epoca lui Mihail Roller⁸ și precizate în cea a lui Ilie Ceaușescu.⁹ Ca un făcut, bibliografia internațională consacrată istoriei românești - de regulă o sursă de inspirație și un punct de plecare al demersurilor de reconceptualizare - nu ne ajută de această dată prin vreo problematizare recognoscibilă și substanțială (fiind exclusiv preocupată să înțeleagă handicapurile, eșecurile și succesele parțiale ale strategiilor locale de creștere economică, în lumea decalajelor de dezvoltare).

Studiile comparative despre istoria statului bunăstării au arătat că geneza și evoluția ulterioară a elementelor sale constitutive au fost determinate, în diverse perioade și contexte, de acțiunea unor vectori variabili ai presiunilor sociale și a unor alianțe politice cu topografii schimbătoare.¹⁰ Relația indisolubilă dintre militantismul sindical și

⁸ *Documente din mișcarea muncitorească, 1872-1916*, ed. de Mihail Roller, ed. a II-a, București, Editura Confederației Generale a Muncii din România, 1947; Marcu Onescu, „Caracterul reacționar al trecutei legislații muncitorești române. Aspecte actuale”, în *Studii* 1:2, 1948, pp. 208-230.

⁹ Nicolae Petreanu, Ilie Ceaușescu, coord., *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România, 1864-1944*, București, Editura Științifică, 1972; Emilian Bold et al., *Concesii și restricții în legislația muncii din România, 1920-1940*, Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 1980.

¹⁰ Peter Baldwin, *The Politics of Social Solidarity: Class Bases of the European Welfare State, 1875-1975*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999 [1990].